

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ

Херсонський національний технічний університет,
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України,
кафедра фінансів і кредиту,
73008, м. Херсон, Бериславське шосе, 24,
тел.: +380552554011,
e-mail:kstu@tlc.kherson.ua

Анотація. Стаття присвячена основним характеристикам податкових ризиків. Автором запропоновано широкий спектр класифікаційних ознак податкових ризиків, дана їх основна характеристика з боку держави та загальна для всіх суб'єктів податкових правовідносин, сформульовано визначення поняття “податкові ризики”.

Ключові слова: податкові ризики, суб'єктивність, об'єктивність, невизначеність, вірогідність, варіабельність ризиків.

Annotation. The article is devoted to basic descriptions of tax risks. The author suggests a wide spectrum of classification signs of tax risks, basic description is given from the side of the state and general for all of the subjects of tax legal relationships, determination of tax risks is formulated.

Key words: tax risks, subjectivity, objectivity, vagueness, authenticity, variability of tax risks.

Вступ. Податкові ризики, як структурний елемент податкової безпеки, дедалі більше й частіше привертають до себе увагу і практиків, і науковців-фінансистів. Вони є необхідним атрибутом, важливим елементом податкової безпеки.

Поняття податкових ризиків відносно нове, незважаючи на те, що певні спроби управління ними були відомі ще в стародавні часи. Проте найбільш активно це явище почали вивчати лише на початку ХХ століття.

Постановка завдання. Вивченням податкових ризиків займалися такі вчені-економісти, як А.І. Крисоватий [6], О.М. Десятнюк [4], В.В. Вітлінський, О.М. Тимченко [1], О.Д. Вовчак [2], В.М. Гранатуров, І.Б. Ясенова [3], О.А. Долгий [5], Л.І. Гончаренко [7].

Важливим і найбільш складним етапом дослідження податкових ризиків є їх якісний аналіз, покликаний виявити об'єктивні й суб'єктивні чинники, котрі породжують ризик у сфері оподаткування.

Податковий ризик держави полягає в імовірності недотримання фактичних податкових надходжень порівняно з плановими (прогнозними) як у цілому з податкових доходів бюджету, так і з окремих видів і груп податків.

Нині широко розповсюджуються порушення податкового законодавства, що призводить до певних утрат і з боку держави, і з боку суб'єкта господарювання. У зв'язку із цим, підвищується рівень податкових ризиків, управління якими є одним з пріоритетних завдань податкових адміністрацій.

Результати. Для кращого розуміння поняття “податковий ризик” необхідно дослідити саму сутність податкових ризиків, джерела їх виникнення, суб'єкти й об'єкти, класифікаційні ознаки. О.М. Десятнюк пропонує такі складові ризиків у сфері оподаткування (табл. 1) [4, с.114].

Досліджуючи праці провідних вітчизняних учених у сфері податкових ризиків, приходимо до висновку, що недостатньо приділено уваги класифікаційним ознакам. Тому пропонуємо широку класифікацію податкових ризиків:

1. За суб'єктом: податкові ризики, які виникають у результаті діяльності фізичних та юридичних осіб.

Складові ризиків у сфері оподаткування

Складові ризиків	Сутність
Об'єкт ризиків оподаткування	Сфера оподаткування, ефективність побудови й функціонування якої у вичерпній повноті та з необхідною точністю наперед передбачити неможливо
Суб'єкти ризиків оподаткування	Суб'єкти податкових правовідносин (держава, державна податкова служба й платники податків) та інші органи, кожен з яких має відповідну компетенцію щодо об'єкта ризиків
Джерела ризиків оподаткування	Фактори зовнішнього та внутрішнього характеру разом із морально-психологічними особливостями суб'єктів податкових правовідносин, котрі спричиняють невизначеність і конфліктність у сфері оподаткування
Ознаки класифікації	Кількісний критерій: - допустимий ризик; - критичний ризик; - катастрофічний ризик Якісні критерії: - за впливом наслідків ризиків: виправдані, не виправдані; - за часом виникнення: перспективні, поточні, оперативні; - за функціональними ознаками: загальносуспільні, податкові

2. За об'єктом, що характеризується, виділяють такі групи податкових ризиків:

- ризик окремої податкової операції. Він характеризує в комплексі весь спектр видів податкових ризиків, властивих певній податковій операції;
- ризик податкових операцій різних видів фінансової діяльності;
- ризик проведення податкової політики державою та підприємством у цілому.

3. За сукупністю досліджуваних інструментів:

- індивідуальний податковий ризик. Він характеризує сукупний ризик, властивий при роботі з окремими фінансовими інструментами;
- портфельний податковий ризик. Він визначає сукупний ризик, властивий при роботі з комплексом однофункціональних фінансових інструментів, об'єднаних у портфель.

4. За комплексністю дослідження:

- простий податковий ризик, який не розчленовується на окремі його підвиди;
- складний податковий ризик, який утворюється з комплексу даних його підвидів.

5. За джерелами виникнення виділяють такі групи податкових ризиків:

- зовнішній, який не залежить від діяльності підприємства, тобто податкова політика держави;
- внутрішній, який залежить від діяльності підприємства й на нього можна впливати;
- несистематичний або специфічний ризик. Він може бути пов'язаний з некваліфікованим персоналом на підприємстві.

6. За фінансовими наслідками ризики підрозділяються на такі групи:

- ризик, що веде до економічних утрат. За цим видом ризику фінансові наслідки можуть бути тільки негативними;
- ризик, що призводить до втраченої вигоди. Він характеризує ситуацію, коли підприємства через об'єктивні й суб'єктивні причини, що склалися, не можуть упровадити заплановану податкову політику.

7. За характером прояву в часі виділяють дві групи податкових ризиків:

- постійний податковий ризик;
- тимчасовий податковий ризик. Він визначає ризик, що має перманентний характер, який виникає лише на окремих етапах здійснення податкової політики на підприємстві.

8. За рівнем податкових утрат ризику підрозділяються на такі групи:

- допустимий податковий ризик;
- критичний податковий ризик;
- катастрофічний податковий ризик.

9. За можливістю передбачення податкові ризику підрозділяються на дві групи:

- прогнозований податковий ризик;
- непрогнозований податковий ризик.

Відповідно до цієї класифікаційної ознаки, податкові ризику підрозділяються також на регульовані й нерегульовані, але в рамках податкових органів.

Більшість авторів аналізує податкові ризику з боку платників податків. Розглянемо, як проявляються ризику в оподаткуванні для держави. Характеристику проведемо за такими параметрами: економічною природою, об'єктивністю прояву, вірогідністю реалізації, невизначеністю наслідків, варіабельністю рівня, суб'єктивністю оцінки (табл. 2).

Таблиця 2

Основні характеристики податкових ризиків для держави як одного із суб'єктів податкових правовідносин

Економічна природа	Податковий ризик виявляється у сфері податкової діяльності держави та підприємства й характеризується можливими втратами для держави в процесі здійснення фінансової діяльності підприємства
Об'єктивність прояву	Податковий ризик є об'єктивним явищем у функціонуванні будь-якої держави. Хоча ряд параметрів податкових ризиків залежить від суб'єктивних управлінських рішень, об'єктивна природа його прояву залишається незмінною
Вірогідність реалізації	Вірогідність категорії податкових ризиків виявляється в тому, що ризикова подія може відбутися, а може й не відбутися в процесі виконання державою своїх функцій. Ступінь цієї вірогідності визначається дією як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників, проте ймовірнісна природа податкових ризиків є постійною його характеристикою
Невизначеність наслідків	Податковий ризик супроводжується фінансовими втратами для держави, але існує невизначеність граничної межі наслідків його настання
Варіабельність рівня	Показник рівня податкових ризиків значно варіює під впливом численних об'єктивних і суб'єктивних чинників, які знаходяться в постійній динаміці
Суб'єктивність оцінки	Незважаючи на об'єктивну природу податкових ризиків як економічного явища, основний оцінний його показник – рівень ризиків – має суб'єктивний характер. Ця суб'єктивність, тобто нерівнозначність оцінки даного об'єктивного явища, визначається різним рівнем повноти й достовірності інформаційної бази, кваліфікації персоналу, їх досвіду у сфері податкового ризик-менеджменту та іншими чинниками

Висновки. Податковий ризик у своєму розвитку проходить декілька стадій, а саме: зародження ризикової ситуації; поява фактичного ризику (на цій стадії здійснюється управління поточною ситуацією) і підсумковий результат.

Основними характеристиками податкового ризику є те, що він:

- пов'язаний з невизначеністю економічної і правової інформації;
- є невід'ємною складовою фінансових ризиків;
- розповсюджується на учасників податкових правовідносин: платників податків, податкових агентів та інших суб'єктів, що представляють інтереси держави;
- має негативний характер для всіх учасників податкових правовідносин (на відміну від інших видів ризиків);
- виявляється для кожного учасника податкових правовідносин по-різному.

З огляду на викладене, можна зробити висновки, що податкові ризики відносяться до всіх суб'єктів податкових правовідносин, є непередбачуваними та стосуються дій, які можуть бути виконані цими суб'єктами в майбутньому, мають властивість змінюватися зі зміною внутрішнього й зовнішнього середовища, об'єктивних і суб'єктивних чинників, пов'язані із цілями, які переслідують суб'єкти податкових правовідносин, і рішеннями, які вони приймають.

1. Вітлінський В. В. Джерела і види податкових ризиків, їх взаємозв'язок / В. В. Вітлінський, О. М. Тимченко // Фінанси України. – 2007. – № 3. – С. 132–139.
2. Вовчак О. Д. Податкові ризики у системі управління економічною безпекою / О. Д. Вовчак // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 41–47.
3. Гранатуров В. М. Податкові ризики держави: визначення та класифікація / В. М. Гранатуров, І. Б. Ясенова // Фінанси України. – 2007. – № 10. – С. 86–94.
4. Десятнюк О. М. Концептуальні основи теорії ризиків у сфері оподаткування / О. М. Десятнюк // Фінанси України. – 2009. – № 10. – С. 107–115.
5. Долгий О. А. Роль та значення виявлення податкових ризиків в процесі модернізації дослідчих перевірок / О. А. Долгий // Науковий вісник Академії державної податкової служби України : зб. наук. праць. – 2002. – № 4 (18). – С. 202–205.
6. Крысоватый А. И. Мониторинг налоговых рисков в системе финансовой безопасности государства / А. И. Крысоватый, О. М. Десятнюк // Сборник трудов научной конференции “Современные аспекты финансового управления экономическими процессами”. – Севастополь, 2005. – С. 60–64.
7. Режим доступу : <http://institutiones.com/general/1184-nalogovye-riski.html>.

Рецензенти:

Коваленко М.А. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту Херсонського національного технічного університету;

Кузьмін В.В. – кандидат економічних наук, доцент Херсонського національного технічного університету.

УДК 336.2

ББК 65.2

Кулик П.Л.

ЕФЕКТИВНІСТЬ АДМІНІСТРУВАННЯ ПДВ В УКРАЇНІ

Державна податкова адміністрація
в Івано-Франківській області,
Державна податкова адміністрація України,
м. Івано-Франківськ, вул. Незалежності, 20,
тел.: 771875,
e-mail: petrokulyk@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто стан податкових надходжень до Державного бюджету України протягом 2002–2009 років і надходжень податку на додану вартість (ПДВ) зокрема,